

Kristendommen - den tiende landeplage

Taler

Arnulf Øverland

Dato

21 januar 1933

Sted

Studentersamfundet, Oslo

1 I Schopenhauers efterlatte småskrifter kan man finne en aforisme, som han kaller en samtale fra år 33:

- Har De hørt siste nytt?

5

- Nei, er der hendt noe?

- Verden er gjenløst!

10 - Hva behager?

- Jo, den gode Gud har iført sig menneskeskikkelse og reist til Jerusalem, og har latt sig henrette. Og på denne måten har han simpelthen narret djevelen og gjenløst oss allesammen!

15

- Men det er da virkelig storartet!

20

Dette er formodentlig en blasfemi. Jeg vet riktignok ikke så nøie, hvad det er for noe. Jeg vet bare, at rett som det er, begynner prestene å skrike og bære sig, fordi en eller annen har krenket dem - eller spottet Gud, det er nesten det samme.

25

Hvis de f.eks. ikke får lov til å bestemme Nationalteatrets repertoire - hvis f.eks. vi hedninger, vi som går på teater, får lyst til å se et skuespill, som ikke er særlig religiøst, da blir de såre og ømme, og der blir et skrik og en jammer uten like.

Men hvordan man nu bærer sig ad, så er jeg alvorlig bange for, at den som prøver å gi en klar og redelig fremstilling av den kristne tro, han vil uundgåelig gjøre sig skyldig i blasfemi. Jeg skal prøve å undgå det:

Gud er et vesen, som i utvortes henseende ligner oss. Vi er skapt i hans bilde. Han er en mann, han har meget hår og især skjegg, han har nese og munn og tarmkanal, tror jeg da, og for alt hvad jeg vet om ham, har han vel også kjønnsorganer. Eller kanskje han ikke har det?

35

I andre henseender adskiller han sig fra oss. Vi er nok også evige vesener, vi kan som bekjent aldri dø. Men Gud er til fra evighet.

40

En vakker dag for omkring 6000 år siden skapte han himmelen og jorden. Han kunde godt ha gjort det før; men det vilde han ikke. Men for 6000 år siden vilde han det.

45

Han skaper altså menneskene. Han sender djevelen på dem for å få dem til å «synde». Han er allvidende, så han vet på forhånd, at de vil falle for fristelsen; men han blir sint allikevel, og fra nu av straffer han alle mennesker med evig helvede. De lever seksti, sytti år, resten av evigheten skal de være i helvede.

50

Slik går det nu i ca. 4000 år; men da Gud også er god, faller det ham plutselig inn å frelse oss.

Den gode Gud kunde ikke på noen måte tilgi oss, den allmektige Gud kunde heller ikke frelse oss på annen måte enn ved å sende «Den hellige ånd» ned til en jomfru og «bebude» hende, hvorefter hun føder Guds sønn, som blir henrettet, ikke fordi han har gjort noe galt, men for våre synders skyld.

55

Man kan kalle det å rette baker for smed.

60

Underlig er det også, at i det øieblikk menneskene i tillegg til sine øvrige synder begår ennu en synd, grovere end alle de andre, nemlig den synd å drepe Guds egen sønn, da kan de få tilgivelse, da er ikke Gud sint lenger.

Men ennu er vi ikke på langt nær frelst. Først må vi dyppes i vann i den hellige «treenighets» navn, det vil si navnet på de tre guder, som er en gud. $3 = 1$.

65

Jeg sier vann; men det er ikke så enkelt. I Luthers katekismus, som den dag idag brukes på skolen, står der: «Dåben er ikke bare almindelig vann; men den er vann, som er innesluttet i Guds befaling og forenet med Guds ord.»

70 Hvad dette betyr, kan ikke noe levende menneske begripe; men barnene er forpliktet til å forstå det!

Vi tar det en gang til: Vann, som er innesluttet i Guds befaling - ! ? !

75 Siden skal vi ete Guds legeme og drikke hans blod.

Denne vemmelige, kannibalske magi praktiseres den dag idag. Men kan man bekvemme sig til å delta i den, da er man frelst. Da kan man tillate sig nær sagt
80 hvilken som helst skjendighet, bare man ber til Gud etterpå. Bare man tror og er døpt.

Dette er ingen overdrivelse. Det er den rene lære, den kristne tro, min barnetro. Jeg har ikke glemt den, den er banket inn i mig med en kjepp, og ingen skal ta den fra mig!

85 Der var naturligvis også på apostlenes tid mange, som det ikke falt lett å omvende; der var mange onde mennesker, som ikke vilde tro. Derfor reiste apostlene omkring og gjorde undere. Man «helbredet» folk ved bønn, olje og håndspåleggelse, og man lot dem opstå fra de døde.

90 Ikke bare mennesker, også dyr. Det kunde naturligvis hende, at situasjonen var slik at det var nødvendig å gjøre et underverk, og hvis der da ikke fantes noen, som kunde opstå fra de døde, i hele nabolaget, så måtte man jo se, om man ikke kunde finne f.eks. en død katt.

95 Men den uten sammenligning kraftigste gjerning, som er gjort, den gjorde St. Petrus. Han opvekket en spekesild i Jesu navn!

Historien er riktignok apokryfisk; men det er ikke forbudt å tro på den.
100 Tvertimot, gjør man det, så viser det bare en ekstra fromhet, en særlig troens nådegave.

Herregud, vil man si, nu er der jo allikevel ingen, som for alvor tror på dette håpløse visvas. Vi får i himmelens navn la prestene holde på med det; men vi kan
105 ikke gi oss til å diskutere sånt noe. - Dessuten, hvad tjener det til? Man kan ikke appellere til noen fornuft hos den troende. Alle argumenter preller av på den kristne som vann på gåsen. Dumheten er udødelig, kristendommen har også

evig liv.

110

Jeg er ikke så sikker på det. Ennu er der nok adskillige, som tror både det ene og det annet. Men der er ikke så mange nu, som der var for hundre år siden.

Dengang var religiøse illusjoner almindelige også hos ellers fornuftige mennesker. Nu utgjøres menigheten vesentlig av forskruede raringer og av
115 sinker.

Den går jevnt tilbake. Og i det øieblikk man ophever statskirken, og kristendommen ikke lenger er noen næringsvei - hvad den nu faktisk er for tusener av prester og lærere og lærerinner - i det øieblikk vil den få en dødelig
120 knekk.

Den går jevnt tilbake. Dr. teol. Kristian Schjelderup utgav for noen år siden en bok om kristendommen i lys av relativitetsteorien. Men endog biskop Berggrav, hvis forhold til Gud er ganske anderledes praktisk og håndfast - endog Berggrav
125 kan finne på å reise til København og holde foredrag over følgende tema: Er kristendommen tilstrekkelig «funkis»?

En virkelig sterk og alvorlig tro gir sig ganske andre uttrykk. Negrene gir sine guder mat, når de vil opnå noe hos dem, og hjelper ikke det, så vanker der juling.
130 De pryler sine guder, så det er en lyst.

Og om Jakobs hustru Rachel fortelles det i bibelen, at da hun skulde reise hjemmefra, så stjal hun sin fars gud, forat gud skulde være med hende.

135 Se dette er virkelig tro. Men når Gud er relativ og Jesus er funkis, da er det dårlige greier.

Men selv om voksne mennesker efterhånden opgir å holde fast på den kristelige dogmatik og nøier sig med å røre sammen en slags melkesuppe av en
140 privatreligion, hvor Gud er redusert til et abstrakt og svevende filosofisk «prinsipp», en flytende gelé, som fyller hele universet (Gud er alt!) - så hjelper ikke det barnene. De går på skole, og der lærer de bibelhistorie og salmevers og katekismus, og det ødelegger deres forstand.

145 Forleden husket jeg et vers, en slags poesi, som jeg antagelig har lært for 35 år siden. Jeg har altså gått og husket det i 35 år! Det lyder så:

150 Ei sceptret vige skal fra Juda,
er herskerstaven fra hans fødder,
før fredens konge kommet er,
155 og folkene ham vorder lydig.

Dette har jeg lært på skolen. Med denne kunnskap skulde jeg vel være rustet for livet!

160 Det er ikke vanskelig å påvise, at forstanden på en besynderlig måte er kommet i ulage hos de aller fleste; man behøver ikke å foreta noen intelligensprøve, man kan bare ta for sig den første, den beste avis. Da vil man også finne, hvor svakheten ligger: Den kritiske evne er stanset i utviklingen, og det naturlige vitebegjær er drept.

165 Hånd i hånd med en forblindet autoritetstro går en uovervinnelig avsky for erkjennelse, en sann skrekk for kjensgjerninger og en lidenskabelig forkjærlighet for det fornuftsstridige.

170 Det kan nok hende, at man opgir å be til Gud, det kan nok hende, at man opgir håbet om å få Vorherre til å forandre mening, enten det nu skulde skje ved å gi den allvidende diverse opplysninger eller ved å friske på hans hukommelse: Du vet jo det, kjære Gud, du som vet alt (Allerede den uttrykkelige forsikring om, at Gud vet alt, lyder litt lumsk. Den synes å dekke over en aldeles utilbørlig mistro).

175 Men dermed vasser man ut i teosofi og mystikk, og om man ikke direkte deltar i de aller groveste spiritistiske ablegøier, så er der iallfall «mere mellom himmel og jord, enn videnskapen drømmer om, Horatio!».

180 Og bare man citerer denne forterskede banalitet, så er man en «dyp natur» og ikke noen «overfladisk materialist».

Aldri har menneskenes intellektuelle feighet funnet et mere forløsende uttrykk!

185

Der er i fysikk og kjemi, som i enhver videnskap, uløste problemer. Der finnes
sikkerlig ukjente naturkrefter. Men der er ikke noe «mellem himmel og jord» -
hverken noen gud eller andre spøkelser. Denslags holder til inne i hodet på de
190 «dype naturer».

Der er mange ting vi ikke vet, og mange ting vi kunde ønske å vite. Men hver
gang vår erkjennelse ved videnskapens hjelp har fått et litet puff fremover, går
der en blek angst gjennom menigheten. Den er bange for, at Gud skal bli syk av
195 det, at han kanskje skal dø, at kristendommen skal gå i oppløsning,
kristendommen som skulde beskytte oss mot kunnskap. Man er bange for, at en
lysstråle skal trenge gjennom det mørke, som man graver sig ned i for å slippe å
se.

200 For å si det med andre ord: Man er bange for å miste sin far, bange for å bli
voksen, bange for å bli nødt til å ta op livskampen i fullt alvor og for egen
regning og risiko. Og man er bange for å dø. Derfor skal Faderen leve i evighet,
han skal hjelpe en, når det går galt, eller når der er fare på ferde, og efter døden
skal man få komme til ham og være hos ham. - En eksemplarisk
205 kompromisdannelse mellem den bitre erfaring og det desperate ønske.

Det er de aller ferreste mennesker, som noensinne blir voksne, og derfor må de
aller fleste ha en gud å tilbe. De er Guds barn.

210 Allerede de gamle egyptere hadde riktignok lagt merke til, at lik pleiet å råtne, og
at man ikke levet lenger, når man var død. Gode råd var dyre; men så opfant
man balsameringskunsten, og når man dertil utstyret mumiene med visse
trylleformularer, var det ikke lenger så umulig, at de kunde «opstå».

215 Disse trylleformularer inneholder gjerne de mest energiske forsikringer om, at
avdøde ikke har tapt noe av sin vitalitet: Jeg puster med min nese, jeg tygger med
mine kjever, jeg løper, jeg er Osiris!

Naturligvis kunde man ikke gi sig til å balsamere pøbelen, det var altfor dyrt;
220 men prestene kunde iallfall bli salige.

Senere har man opdaget at «sjelen» med største letthet kan adskilles fra legemet
og leve evig. Dette er en demokratisk omend noe uklar tanke. Sjelen forestiller
man sig da som et nokså luftig legeme, en «skygge». Den er adskillig renere enn

kroppen, og den har ingen plager; men det kan heller ikke sies, at den har det morsomt.

230 Den gjør sig ikke særlig bemerket, kan ikke vise sig uten på åndefotografier og ikke uttale sig uten gjennom «medier». Den har heller ikke stort å fortelle om det hinsidige, den har mistet det meste av sin forstand, men er ellers vel fornøiet: Jeg har det så godt, så godt!

235 Onde og vantro mennesker vet jo riktignok, at «sjelen» simpelthen sovner inn, hvis der ikke gjennom sanseorganene tilføres den en stadig strøm av nye inntrykk.

240 Der går en blek angst gjennom menigheten hver gang den føler sig truet av en ny tanke. Så samler den sig til motstand og motangrep. Jevnlig skjer dette under feltropet: Materialismen er foreldet!

245 Ifjor engang var der en ung «idealist» ute i «Samtiden». Han hadde hørt noe om, at atomer kunde spaltes, og at materiebegrepet var under revisjon. Altså: Materien var ikke til å lite på lenger, kanskje den til syvende og sist slett ikke eksisterte, ja kanskje den bare var «ånd»?

Og ønsket om, at det må være så, forvandler sig umiddelbart til en overbevisning om, at det er så: Materialismen er foreldet!

250 For det første: Hva vil det si, at materien er ånd? - Mine støvler er ånd?

Og denne ånd, hvem er det egentlig? - Det skulde vel aldri være Gud?

255 Men for det annet: Idet fysikken reviderer materiebegrepet, blir enhver naturvidenskabelig tenkemåte foreldet - tror teologene. De tror!

Det er selve kausalitetsprinsippet man vil til livs, den grunnsetning, at alt som skjer, har en årsak. (Og at intet som skjer, kan ha en «overnaturlig» årsak).

260 Men årsaksloven er ikke noe annet enn den måte, vi tenker på, og den eneste måte, vi kan tenke på. Hvis vi opgir den, kan vi ikke tenke en tanke. Da blir vi teologer alle sammen.

265 Ennu tydeligere enn denne unge idealist var i sin tid en referent i «Tidens Tegn». Han var sendt avsted for å høre på et foredrag av den tyske atomforsker, professor Heisenberg: «Selv den dødeste ting lever,» skrev han. «Atomerne er levende vesener med påviselig intelligens.» «Atomerne styres av en levende, bevisst fornuft.»

270

Det er mere enn man kan si om «Tidens Tegn».

Professor Werenskiold dementerte det dagen etter: «Det får være måte på vrøvl, selv i et avisreferat,» sa han.

275

Men denne tendens til å lure Gud inn gjennom et eller annet smutthul, til å fuske ham inn gjennom bakdøren og op kjøkkentrappene, forklædt som «ånd» kontra materie eller som en «levende bevisst intelligens» - denne tendens er så almindelig, at man står i fare for i påtreffe Herren endog i universitetenes laboratorier.

280

Til alle tider har man beundret naturens hensiktsmessighet. Nu er der dertil det å bemerke, at bare de ferreste av oss har sett noen annen verden, og vi har derfor liten anledning til å anstille sammenligninger.

285

Vi utvikler våre egenskaper gjennom bruken av dem. Også vår intelligens er utviklet etterhvert som vi har brukt den til å orientere oss i denne verden. Vår forstand er ikke innrettet på å begripe noe annet. Og derfor finner vi endog i de mest veltalende skildringer av himmel og helvede aldri annet inventar, enn det vi kjenner fra vår egen jammerdal.

290

Man har valget mellem å utstyre englene med hvite klær, trompeter, fjær - eller å la dem forsvinne mellem skyene.

295

Ikke desto mindre har man til alle tider falt i staver over naturens hensiktsmessighet og til alle tider anstillet den «filosofi», at en så vidunderlig verden må noen ha «skapt». Den kan ikke ha skapt sig selv, den kunde ikke funksjonere så presis, månen måtte dette ned på jorden, hvis der ikke var en «maskinmester».

300

Det kan da ikke forbause noen, at Sigrid Undset kommer til samme resultat - når endog Edison kom trekkende med denne velsignede maskinmesteren!

305 Nu er det bare det, at en sån vidunderlig maskinmester, han kan jo ikke ha skapt
sig selv, tenk bare på, hvor presis han funksjonerer! Der må iallfall være en
maskinmester til å passe på ham. Rettere sagt, der må være et dynasti av
maskinmestre - hvis vi da ikke vil akseptere den forklaring, som guden Set gir
oss. De gamle egyptiske guder har jo også efterlatt sig hellige skrifter. - Guden
310 Set sier med rene ord: «Jeg har skapt mig selv, idet jeg er utgått av mine egne
lender.» Det blir vel nok den enkleste løsning.

Ved å undersøke ikke bare den kristne, men også andre religioner, vil man hurtig
være på det rene med, at der ikke gis noen grenser for, hvad der er mulig å få folk
315 til å tro. Der kan ikke utpønses noen urimelighet så grov, at folk nekter å tro på
den, og intet er lettere enn å få en kamel til å gå gjennom et nåleøie.

Ingen forlanger at dogmene skal ha noe skinn av tilforlatelighet, ingen generes
av at de med logisk nødvendighet gjensidig utelukker hverandre.

320 Hvorfor tror man da på dem? - For det er jo klart at de på sett og vis må
tilfredsstille menigheten. Der kan opstå bitter strid om hvorvidt en flaske
portvin virkelig er Jesu blod eller om den er bare portvin eller delvis begge dele.
Dette siste er som bekjent Luthers mening. Men på de vesentlige punkter
325 stemmer alle religioner overens.

Der er en god gud, som har skapt verden, og som styrer den med stor forstand
og stor dyktighet, og der er et evig liv efter døden, hvor menneskene får
belønning og straff efter fortjeneste. Teologene skal få belønning og de vantro
330 skal få straff. Det siste er absolutt det viktigste.

Man kunde fristes til å si, gid det var så vel - og har man sagt det, så har man
dermed pekt på årsaken til at religioner opstår. De springer ut av klare og
utvetydige ønskemotiver.

335 De fleste religioner har tre guder; en far, en mor og en sønn. Selvfølgelig.

Den som lider nederlag i kampen for tilværelsen, vil gjerne drømme sig bort fra
det. Han flykter tilbake til barndommen. Han identifiserer sig med sønnen,
340 søker trøst og kjærlighet hos moren og får hende til å gå i forbønn for sig hos
den strenge og mektige far.

345 På grunn av neurotiske vanskeligheter hos kirkefedrene ble imidlertid den kristne gude-triade forfusket, moderen ble skjøvet tilside, og man opfant et underlig surrogat, som man kalte «den hellige ånd».

Denne «hellig ånd» ble vedtatt med nokså knepen majoritet på kirkemøtet i Nicæa og etter påtrykk fra keiser Konstantin.

350

Senere har katolikkene rettet på det og påny ophøiet moderen mellom guderne. Og samtidig er Jesus påny blitt et litet barn, som sitter på sin mors fang. Josef står i bakgrunnen og representerer Vorherre.

355 Denne familieidyl er jo langt mere umiddelbart tiltalende enn den seigpinte jammerlighet, som er spikret op i alle protestantiske kirker.

Det katolske bilde av «den hellige familie» gjør identifikasjonsprosessen lettere, og det styrker de libidinøse (de erotiske) bånd mellom menneskebarnet og hans guddommelige foreldre.

360

Når man ser, hvorledes religionen er sprunget ut av menneskenes angst for livskampen og deres ønske om å vende tilbake til barnets beskyttede stilling i familien, da er det heller ikke vanskelig å forstå, at den er fri for logikk. Den infantile og ønskemotiverte tenkning faller helt naturlig tilbake på prelogiske tankebaner - den religiøse tenkning er eldre enn den logiske.

365

De kristne kaller selv sin religion en barnetro. Men denne gryende selverkjennelse hindrer dem ikke fra å forlange at også voksne mennesker skal dele denne deres barnetro.

370

Til å begynne med var dette et fromt ønske. Så lenge de kristne utgjorde et litet, fortrykt mindretall var de utpregede tilhengere av religionsfrihet. Men fra det øieblikk, da de fikk makt, betenkte de sig ikke på å bruke den.

375 I løpet av de første århundreder var de kristne ofte gjenstand for undertrykkelser og forfølgelser. Kirkehistorien legger ikke skjul på dette. Ifølge professor Harnack overdriver den adskillig. Men en ting taler man nødvendig om, eller også overdøver man sannheten med teologi: Aldri har man ofret til noen blodigere Molok enn de kristnes gud!

380

Ifølge Voltaires beregning, som ansees meget forsiktig, er der slaktet 10 millioner mennesker til Guds ære.

385

I Spanien blev der i løpet av tre århundreder, fra 1471 til 1781, brendt 32.000 kjettere, og 290.000 blev liggende og råtne i fengslene. Gud er kjærlighet. Den tortur, som inkvisisjonsdomstolene anvendte, lar sig bare sammenligne med de beskrivelser av helvede, som prestene gasset sig med, når de ikke hadde noe bedre å foreta sig.

390

Det lykkedes på denne måte bokstavelig å utrydde kjetteriet. Og hvad gjør prestene nu? - Jo, de oppfinner hekseriet.

395

De fant det jo ganske rimelig, at kvinnen rett som det var måtte falle for djevelens fristelser, og at de da også blev forført til å sette sykdom på folk og fe.

Prestenes svovelprekener hadde til følge, at der periodevis utbrøt rene epidemier av hysteri blandt folk, og det var ikke sjelden, kvinnfolkene virkelig innbilte sig, at de hadde hatt samleie med djevelen.

400

Det gjaldt å hindre dette.

«For at en heks skulde kunne stevnes for domstolen,» sier Alfred Lehmann i sin bok «Overtro og trolddom», «krevdes der ikke en på beviser støttet anklage, men kun en angivelse eller mistenkeliggjørelse. Derved var anklageren altså fullstendig sikret imot å bli dratt til ansvar, hvis klagen viste sig falsk.

405

Men det gjorde den så godt som aldri. Ti det egentlige bevis for forbrytelsen fikk man ved heksens egen tilståelse, og den skulde fremtvinges ved tortur. Og bekjente en heks ikke, tross torturen, så var hennes skyld aldeles innlysende, da hun naturligvis kun ved djevelens hjelp var istand til å vise sig så forstokket.»

410

«Seks kvinner i byen Lindheim blev underkastet tortur for å bekjenne, at de på kirkegården hadde gravet op liket av et barn for å bruke det til sine heksesalver. De tilstod. Den enes ektefelle fikk dog satt igjennem, at graven i nærvær av alle autoriteter blev åpnet, og man fant naturligvis barnet urørt i kisten. Men inkvisitoren holdt på, at det urørte lik var et djevlesk synsbedrag, og da de alle hadde tilstått, måtte man stole mer på denne tilståelse enn på sine sanser. Så blev

415

de alle brendt.»

«Hvor mange der i århundredernes løp er brendt som hekser, er det nu umulig å fastslå; men man har drevet det til i en enkelt by i løpet av et år å myrde 1000
425 mennesker, og der var hele landskaper i Tyskland, hvor der kun var to kvinner i live, da man innstillet forfølgelserne, og enda var mennene langt fra gått fri. Derom er alle sakkyndige enige, at antallet av brendte hekser må regnes i millioner.»

430 Men for å komme tilbake til Spanien. Ut fra den betraktning, at kjetterne utgjorde det verdifulleste element av befolkningen, antar den engelske arvelighetsforsker Galton, at: «Det er utenkelig, at folk kan utsettes for en sån politikk uten å betale kolossale bøter i form av degenerasjon, sån som den viser sig i det moderne Spaniens uvidende og uintelligente folk.»

435 Jeg vet ikke, hvilken betydning senere arvelighetsforskere vil tillegge et slikt resonnement. Faktum gjenstår: Kristendommen ledsages av en uhyggevekkende kulturel nedgang, som nøiaktig faller sammen med kirkens velmaktstid.

440 Det kan ha mange årsaker. En av dem ligger i dagen: Kirken har til alle tider vært den bitreste fiende av all kultur og alt åndelig liv.

Teologene kan jo nok fortelle, at det nettop var i klostrene antikkens kultur blev bevaret. Javel, de bevaret kulturen, de gjemte den godt, borte blev den.

445 Der sat ganske riktig noen munkar hist og her og skrev av Aristoteles. Andre stedet sat der andre munkar og raderte ut uerstattelige manuskripter og skrev bønner til Gud på dem.

450 I denne forbindelse betyr det ikke så meget at pavene underholdt noen hoffmalere. Det betyr ikke så meget, som Jens Thiis tror.

Kirkemusikken er utvilsomt en kulturverdi. Det skulde bare mangle, at der ikke kunde opvises et eneste aktivum.

455 Bibelen inneholder alt, hvad en kristen behøver å vite. Kirkefaderen Tertullian erklærer, at enhver videnskap er overflødig, eftersom man har evangelierne. Og ikke nok med at den er overflødig, den er skadelig og bespottelig, idet den

460 anmasser sig å tilføie til Guds ord.

Augustin gjør dog en undtagelse for astronomiens vedkommende, idet han tillater, at man observerer månens bane, for ellers kan man ikke bestemme påsken riktig.

465

Da kirken vel hadde befestet sin makt, var det ganske risikabelt å drive naturvidenskabelige studier. Det gikk ganske ilde med Galilei, og Giordano Bruno blev brendt.

470 De var vantro. De vilde ikke tro, at jorden var universets midtpunkt. Det var dødsstraff for det i gamle dage.

Kirkens forhold til kunsten er helt konsekvent. Der hvor den optrer som kirkens tjener er den tålt og betalt. Hvor den optrer selvstendig, er den banlyst som
475 syndig, vederstyggelig og bespottelig.

Men den kristne moral, må vi vel holde på, selv om vi opgir dogmatikken? Den kristne moral betyr jo et stort fremskritt i forhold til hedenskapet? Tenk bare på all kjærligheten! Elsker eders fiender o.l.

480

Jeg vet ikke riktig. Hvis en mann kommer og forteller, at han er så snild, at han elsker sine fiender, så vet jeg ikke, om vi vil tro på det. Jeg tror heller vi sier, han er en tosk.

485 Derimot vilde vi gjerne se, at den kristne moral leilighetsvis gav sig uttrykk i en noenlunde anstendig opførsel. I det hele tatt - en moral, som ikke et øieblikk virker forpliktende på sine bekjendere, men hvis forbud og påbud bare skal pålegges andre, den er ikke meget verd. Og den kjærlighet, som vesentlig ytrer sig som sadisme og mordlyst, den vil man nødig være utsat for.

490

Men selv om kirken ikke på noen måte kan realisere sine idealer, så er vel de moralske tanker, som man kan finne i evangelierne ganske verdifulle?

Jo, men man finner dem bedre og klarere utformet hos de hedenske tenkere fra
495 eldre tid. Evangeliernes moral kan være bra nok for sin tid; men den er ikke absolutt kristen. Den er ikke mere kristen enn dogmatikken, ikke mere kristen enn sakramenterne, som finnes i alle religioner, ikke mere kristen enn Gud.

500 For hans vedkommende er forresten forholdet ikke helt klart. Men det må vel antas, at Gud gikk over til kristendommen allerede ved begynnelsen av vår tidsregning.

Det særegne ved den kristne moral er ikke dens alltruisme, ennå mindre dens
505 fordragelighet og humanitet - det særegne ved den kristne moral er den sadistiskmasochistiske overbygning, som den har gitt stoikernes lære.

Sadisme og masochisme er to spesielle former for perversitet. Sadismen ytrer sig som lyst til å pine eller straffe den elskede, masochismen ytrer sig som lyst til å
510 bli pint eller straffet. Både den sadistiske og den masochistiske praksis kan enten forbindes med eller tre istedenfor den normale kjønnsakt.

Det masochistiske ideal er den piskete, tornekrone og korsfestede Kristus. Det sadistiske ideal er skarpretteren.

515 Til å begynne med fremtrer den masochistiske karakter i de eldste kristnes hang til martyrium, askese, ydmyghet og ynkelighet.

Senere bryter sadismen frem i den seirende kirkes herskesyke, dens blodige
520 utryddelseskrige mot de vantro og i kirkefedrenes vellystige helvedesfantasier.

Ingen av disse karaktertrekk er i og for sig moralske.

Jeg har en from og opbyggelig bok som er trykt i 1632.

525 «Vdi denne Bog indeholdis trende Tractater. Den første er Extremum Judicium. Det er, Den Yderste Domedag. Den anden Beatorum Delicium. Det er, De Vdualdes fryd oc glæde i Guds Rige. Den tredie Damnatorum Supplicium. Det er, De Fordømtis Evig pine oc Plage i Helffuede.»

530 Indgangen til denne Tractat:

«Den gammel Lærefader Chrysostomus siger: Der er intet nyttigere end Helffuedis pinis betenckelse; Thi det gjør vore Hierter renere end purt guld.

535 Disse Ord aff den Gyldene Mund taledede ere Guldvectige, veyer mere end

tusinde stycker Guld oc Sølff, der som de effterkomis. Thi når huercken Guld
eller sølff, Gods eller formue kand hielp oss, paa Herrens grumheds Dag, saa
540 haffuer Helffuedis daglige betenckelse hiulpet oss

Gud giffue at Mennicken vilde alle tider oc steder tale om Helffuede, udi
Giestebuder, Badstuer, paa alfare veye etc

545 Tenck at du seer en haab sorte Aander, som blæs ildslue aff deris Aande, oc met
stor forlengsel oc attraa lenter effter de Wgudeligiss Dom. Tenck ligesom du saa
for dine Øyen en stor gloende Pøll, som opvelder met Svogl oc Tiere, i huilcken
der ere atskillige gruelige oc forskreckelige Orme, Slinger, Scorpioner oc Drager,
som kryber om, oc gruelig bider de Fordømte oc huer Dag formerer deris plage
550

Huo sligt vil betencke, hand forgetter all Kiødelig vellyst.»

Men det fjerde kapitel handler:

555 «Om den grueligste Pine vdi Helffuede er, Nemlig, at være bortstøt oc forskut
fra Guds blide Ansigt...»

Femte kapitel handler da om mildere straff:

560 «Ild oc Suogel, oc lit forskreckeligt Vejr, skal bliffue deris kalckes deel.» De skal
være saa «bestrickede eller hart fengslede, at de huercken skal kunde røre Haand
eller Fod eller noget Ledemod på deris Legeme, saa skrøbelige oc amectige skulle
de bliffue, at de icke skulle kunde tage en Orm fra deris Øyen

565 De skulle met Øxer oc Hamre altid paa Hoffueder oc Nyre slaes oc stødes ...

Her foruden er i Helffuede en wsluckelig Ild, en wdødelig Orm, en bedrøffuelig
Graad, en ynckelig Tendgnidse, en wldelig Stanck, en gruelig Diefluels siun,
570 Guds grumme Vræde, pinernis wmettelig Ondskaff, en woffuervindelig
Fortuilelse, en evig oc wdødelig Død, Hæde oc Frost, Hunger oc Tørst, Fryct oc
Redsel, Møye oc Arbeyd, Mørcke oc Taage, Røg oc Damp, Angest oc Nød,
Jammer oc Bedrøffuelse, Pine oc Plage, græselig oc vederstyggelig siun, ja evig
Fordømmelse. Der skal være ligesom it vilkende Haff for Øyens Gaad oc Hylen.
575 Oc naar de Fordømte mangin tusind Aar haffuer liggen oc brent i Helffuedis

Ild, skulde de lige saa lenge bliffue i den allerhesligste Kuld, oc føris fra en Straff oc Smerte til en anden, oc skal saa holde ved til Evid tid foruden noget Haab, at det skal opphøre. Oc det aller forskreckeligste er, at mand bliffuer aldrig glad...

580

Ingen vil dog haffue metynck offuer dennem, men Englene oc de Vdualde glæde sig offuer deris Wlycke offuer dennem.»

585

Den kristelige kjønns-moral er et kapitel, som kunde fortjene en særskilt behandling.

590

Hvo som ser på en kvinne for å begjære henne, har som bekjent allerede bedrevet hor med henne i sitt hjerte. Det er så sannt, som det er sagt. Når en ung mann ser en pen pike, vil han gjerne ha henne. Det er bare så besyndelig, at dette, som er en biologisk nødvendighet, også skal være en dødssynd. Den mannen, som gav uttrykk for en sån opfatning, - hvad han nu enn heter - han kan ikke ha vært riktig frisk.

595

Så godt sorm alle kirkefedre har vært enige om å betegne de erotiske følelser som syndige, skjønnhet og ynde er djevelens blendverk, og kvinnen er Satans inngangsport. Den avsky for kvinner og kvinnelig charme, som kommer så høilydt til orde hos kirkefedrene, er et homoseksuelt karaktertrekk. Det er dette, som kalles sedelig renhet.

600

Det har virkelig lykkedes de perverse kirkefedre å få svinet kjærligheten til og at forgifte menneskene med en slik seksualangst, at det middelalderlige Europa, om man prøver å se det i perspektivisk forkortning, tar sig ut som et eneste, kjempestort galehus.

605

Og ennu i vår tid blir unge mennesker rett som det er halvtullet av angst, når de merker sin kjønnsdrift. Halvdelen av alle kvinner er mere eller mindre frigide, (erotisk ufølsomme), en tredjedel av alle menn er impotente i den forstand, at de ikke tør, ikke kan eller ikke vil utøve naturlig samleie. Og det overveiende antall av de mennesker, som ikke lever et normalt seksualliv blir ulykkelige, forskruete, skakkjørte.

610

Dette er frukten av den kristelige kjønns-moral.

I sin bok «Die Zukunft einer Illusion» kommer Freud inn på kristendommens

neurotiske karakter. Han sier:

«Vi vet, at barn som vokser op i et moderne kulturmiljø ikke kommer gjennom opveksten uten å passere en mer eller mindre tydelig neurotisk fase. Det
620 kommer av, at barnet har mange drifter, som det ikke kan få lov til å beholde, og som det ikke er istand til å borteliminere ved fornuftens hjelp. Disse drifter blir da gjenstand for en fortrenkning, bak hvilken der som regel finnes et angstmotiv.

625 I løpet av opveksten blir disse barneneuroser i almindelighet spontant overvunnet, lettest går det med tvangsneurosene.

På samme måte kan man anta at menneskeheten som totalitet i løpet av sin tusenårige utviklingshistorie utvilsomt gjennomgår perioder, som frembyr
630 analogier til neuroserne, og som har tilsvarende årsaker. Man kan nemlig gå ut fra, at menneskene på det tidlige kulturtrin, da de er uvidende og lite intellektuelt utviklet, heller ikke kan overvinne sine asociale drifter uten ved rent affektive krefter.

635 Kulturen måtte da lenge bære spor av de fortrenkningslignende prosesser, som tidligere generasjoner hadde gjennomgått. Og religionen skulde bli å betrakte som en social tvangsneurose, med utspring i det samme Ødipuskompleks, som preger barnets neurose.

640 Om denne opfatning holder stikk, må man også kunne regne med at avkristningen, vil fullbyrdes med samme lovmessighet som preger all vekst, og at vi for tiden befinner oss i denne utviklingsfase.

Vistnok er religionens vesen ikke uttømmende beskrevet med denne analogi.
645 Om religionen på den ene side medfører tvangsmessige hemninger, ganske som den individuelle tvangsneurose, så inneholder den på den annen side et system av ønskefantasier forbundet med en fornektelse av realiteter, som vi bare kan finne maken til ved amentia, den lykkelige halusinatoriske forvirring.»

650 Nu finnes der mange prester, som er milde og liberale og forståelsesfulle, og som er villige til å innrømme både det ene og det annet: Man kan si, hvad man vil om kristendommen; men den er nu allikevel de fattiges og undertryktes religion.
«Kommer til mig, I som arbeider og er besværede!» Og munkene, de fromme

655 brødre, de levet selv et liv i fattigdom og tungt arbeide (?)

Men klostrene hadde slaver! Og klostrenes slaver var de siste, som blev frigitt!

660 Negerslaveriet som holdt sig i Amerika helt til midten av forrige århundre, blev også forsvart av prestene som en from og sedelig institusjon. Der opstod en bevegelse, som hadde til formål å få negerslaveriet avskaffet. Den blev kalt abolitionisme. Der var til å begynne med en almindelig mening, at de som vilde opheve slaveriet, måtte være noen gudløse og forfengelige mennesker, og man skammet sig ikke over å antyde, at abolitionisterne vilde spre tvilens onde frø
665 over land og rike. Den uhørte forræelse, som kristendommen førte med sig, avspeiler sig også i middelalderens barbariske rettspleie. Og at kirken direkte har vært ophav til en rekke av historiens blodigste og grusomste krige, var heller ikke annet, enn man måtte vente:

670 «Kristendom er i en sum fredens evangelium.»

Fra kristelig hold vil man få høre, at noe av dette kan vel sies om kirken, men det vedkommer ikke kristendommen. Kristendommen er en lære, som ikke kan forringes ved kirkens vildfarelser.

675

Andre teologer sier riktignok, at kristendommen ikke er lære, men liv. Det heter også, at treet skal kjennes på fruktene.

Hvad en mann tror på, det blir en privatsak, så lenge han beholder sin tro for sig selv. Men han er ikke alltid fornøiet med det. Han slutter sig sammen med andre
680 trofeller, og en sån sammenslutning er det som utgjør den kristne kirke.

Utad er kristendom og kirke ett og det samme. Hvad den kristne tror, er oss likegyldig. Hvad de kristne gjør, kan vi ikke bortse fra fordi de øver vold.

685

Nu vil man innvende, at dette er gammelt. Det kan ha historisk interesse; men det er ikke aktuelt.

Det er iallfall såpas aktuelt, at staten fremdeles underholder et par tusen
690 trollmenn, som holder gudstjeneste i tusen kirker hver søndag. Og såpas aktuelt, at der holdes radiogudstjenester så godt som hver dag året rundt! Og såpas at alle konservative aviser har søndagsbetraktninger.

695 Og det er heller ikke nok med at barnene har flere timers religionsundervisning hver uke. Men alle fag på skolen er forfusket og omdannet til teologi!

Om dette ikke akkurat skjer av omsorg for vår sjels frelse, så skjer det ut fra den erfaring, at kristendommen er en konservativ, en samfundsbevarende faktor.

700 Gud bevarer fedrelandet, og da er det heller ikke mere enn rimelig, at fedrelandet bevarer Gud.

Kirken var demokratisk, kristendommen var de fattiges religion, så lenge den selv var fattig. Det varte ikke lenge, før den kom på bedre tanker.

705

Jeg var i Russland engang og hadde anledning til å gå gjennom museerne på Kreml. Den gamle keiserlige luksus var ganske imponerende. Men den blev nesten tarvelig ved siden av prestenes prakt og herlighet.

710 Der var blandt annet noen kapper, som biskoppene må ha brukt til guds ære. De var antagelig av silke; men det kunde ikke sees. Det kunde ikke sees, fordi gulltråd og perlebroderier og de aller kostbareste juveler dannet et stivt panser utenpå dem!

715 Det var Kristi efterfølgere!

Der er ingen øvrighet uten av Gud, sier prestene. Og dermed vet vi, hvor vi har dem.

720 Vi ser det også. Vi ser stadig, hvorledes kirken og prestene deltar i klassekampen på kapitalistenes side mot de fattige og undertrykte, hvis talsmenn de skulde være. Og vi ser, hvorledes de deltar i nasjonalistiske ekscesser, ophisser til krig og velsigner våbnene. I 1914 deltok prestene overalt i den imperialistiske propaganda. Og dog kunne kirken ved å slutte sig til fredsbevegelsen ha hindret verdenskrigen!

725

En venn av pengemakten, en fiende av rett og sannhet, av videnskap og kunst, av opplysning og kultur, det er kirken!

730 Nu vil man vel si, at jeg gir kristendommen skylden for allverdens ulykker. Teologene må vel se det slik, fordi de tror, at kristendommen er kommet til

mennekene utenfra og har forandret dem. Jeg tror hverken at Gud har skapt mennekene, eller at kristendommen har omskapt dem.

735

Engang har en liten flokk av fattige og hjemløse, av tiggere og landstrykere skapt kristendommen for sitt behov: for å finne trøst i sin elendighet. Siden har makthaverne omdannet den for sitt behov: for å undertrykke de fattige.

740 Siden professor Hallesby har vært så venlig å henlede politiets oppmerksomhet på mig, så bør jeg vel også for høflighets skyld henlede publikums oppmerksomhet på professor Hallesby.

745 Han er lærer ved menighetsfakultetet og altså lærer for det overveiende flertall av teologiske studenter her i landet. Jeg har for mig hans bok: «Den kristelige sedelære», som brukes til lærebok ved menighetsfakultetet.

750 Hele boken oser av nidkjærhet. Den er mørk som en fangecelle og kjedelig som den evige salighet. Aldeles uleselig. Men jeg har tatt noen stikkprøver og tersket gjennom et par kapitler av den, bl.a. et som heter «Social rettferdighet». Jeg skal citere litt av det:

755 «Skal vi nu prøve å se disse innviklede forhold i kristelig lys, så vil vi for det første uttale, at der kristelig set intet er å innvende mot den kamp, som arbeiderne fører for å bedre sine kår.»

Det lyder jo bra. La oss fortsette:

760 «Men den kristne kan ikke gå inn i all den kamp, som nu føres for arbeidernes rett. Det er kampmåten og kampmidlene, som er avgjørende for ham. Han kan for det første ikke være med på å så misfornøielse, misundelse og hat i arbeidernes hjerter.»

765 «Han kan i det hele ikke anvende kampmidler, som strider mot landets love eller undergraver det rettsgrunnlag, hvorpå hele samfundet hviler.»

Ja, hvad kan han da? - Jo, han kan be til Gud.

770 Videre: «Det er ikke gavmildhet, men rettferdighet, de besiddelsesløse har krav på.»

Og dette lyder atter bra. La oss fortsette:

775 «Denne rett inneholder for det første retten til arbeide. Dette spørsmål inneholder imidlertid store praktiske vanskeligheter. Det ser vi just nu, da det er arbeiderlederne, som mest energisk fornekter de arbeidsvilliges rett til å arbeide.»

780 Kort og godt: en sedelære for streikebrytere.

Hallesby forsømmer ikke å gjøre opmerksom på, at han fullt ut forstår kravet på social rettferdighet. Selvfølgelig holder han på rettferdigheten. Men den må komme av sig selv. Å foreta noe, som kunde tjene til å virkeliggjøre denne sociale rettferdighet, det strider mot Guds vilje.

785

Likeså ivrig er Hallesby i sitt arbeide for freden:

«Det er vor etiske plikt å forhindre (!) krigen ved bønn (!).»

790

Dette middel har hittil ikke vist sig effektivt. Men noen annen vei vil Hallesby ikke gå. Noen avrustning vil han ikke høre tale om:

«Enkelte mener, at man løser ikke bare det sociale problem, men også krigens problem ved å avskaffe den private kapital. Men at det var en naiv illusjon, har den russiske kommuniststat tilfulle slått fast. Ingen stat er så farlig for verdensfreden.»

795

En sedelære for løgnere.

800

Under tittelen «Det kristelige livs utfoldelse» skriver Hallesby:

«Både dødsstraff og krig var påbudt av Herren.»

805 Påbudt!

«Ingen krigens gru er uforenelig med Guds hellige og straffende kjærlighet. Heller ikke de mange uskyldiges lidelser under krigen.»

Legg merke til denne «straffende kjærlighet»! Det er Hallesbys yndlingstema, hans kompleks.

815 Dog er ikke all krig berettiget. Det må være en «rettferdig» krig. Men det kan godt være en angrepskrig, «fordi det i den moderne krig er blitt et mere og mere nødvendig forsvar å gå til angrep».

820 For Hallesby er det ganske klart, at når to folk er i krig med hverandre, da består den ene hær av forbrytere, den annen av skarprettere.

Den almindelige verneplikt forsvaret han med det resonnement, at: «Ethvert forstandig menneske må dog si seg selv, at den øvede skarpretter for alle parter er bedre enn den uøvede.»

825 Staten har «rett til å skaffe seg mange skarprettere, når en påtvungen krig forlanger en massehenrettelse av forbrytere... Da skaffer øvrigheten seg soldater».

830 Jo mere oppløst Hallesby blir, når han lar fantasien kretse omkring skarpretteren, desto nødvendiggere blir det for ham å gjøre boddelen til et sedelig ideal:

835 «Han kan utføre dødsstraffen kaldt og likeglad, men han kan også utføre den i dyp kjærlighet til og omsorg for de dødsdømte.»

Her har vi atter den «straffende kjærlighet». Vi kan godt bruke Hallesbys egen terminologi. Men dette, som her er citert, det er ikke skrevet av en mann, som råder over sin fornuft. Det er skrevet av et menneske, som ikke kan styre seg.

840 Det er forøvrig en feiltagelse, når Hallesby tror, at skarpretteren kan utføre dødsstraffen kaldt og likeglad. Han utfører den nettop i en tilstand av «straffende kjærlighet». Det å drepe et menneske er nemlig en sadistisk seksualhandling, og ingen søker stillingen som skarpretter uten å ha anlegg for den

845 Men det er ikke bra, at man finner sadistiske gleder forherliget under tittelen «Det kristelige livs utfoldelse». Det er ikke bra.

850 Det kan kanskje være på sin plass; men det tar sig ikke godt ut.

Dette var en liten prøve på kristendommen i Norge idag. Og jeg har hørt mange si, at det vil gå så galt, hvis vi ikke har denne kristendommen til å holde folket i ave.

855

Ja, det vil gå galt - for dem som vil, at folket skal holdes i ave.

Men det går ennå ikke så rent ilde, sålenge Arbeiderpartiet inntar en vaklende og uklar holdning til statskirken.

860

Så lenge kan kirken være trygg. Og Arbeiderpartiet også: Der blir ingen revolusjon, sålenge man overlater opdragelsen av den opvoksende slekt til Vorherres og arbeidsgivernes tjenere.

865 Den kunnskap barnene får på skolen, den bærer frukt.

De lærer, at i gamle dage var der en ualmindelig bra mann, som het Abraham, og som blev 175 år gammel, og som var så ualmindelig bra, at han vilde slakte sin sønn, fordi Gud vilde «styrke ham i troen».

870

De lærer, at det er ikke så helt umulig, at et lik kan bli levende igjen, hvis man sier: Lazarus, kom frem! - Men at det er ytterst sjelden, Gud henter levende profeter op til himmelen i en ildvogn.

875 De lærer at vi skal «frykte og elske Gud, så vi ikke ved hans navn bander, sverger, gjør trolldom, lyver eller bedrager».

De lærer, at «vi er begravet med Kristus ved dåben til døden, forat, likesom Kristus er opreist fra de døde ved faderens herlighet, så skal og vi vandre i et nytt levnet».

880

Og de ti års gamle barn lærer gudskelov, at de ikke skal bedrive hor.

De lærer å «be»: Helliget vorde ditt navn. - Hvad sier katekismen om dette? -

885 Guds navn er vel hellig i sig selv -

Komme ditt rike. - Guds rike kommer vel av seg selv uten vår bønn -

890 Skje din vilje. - Guds gode og nådige vilje skjer vel uten vår bønn -

Gi oss idag vårt daglige brød. - Gud gir vel endog alle onde mennesker daglig brød uten vår bønn -

895 Og led oss ikke ud i fristelse. - Gud frister vel ingen -

Efter Luthers forklaring å dømme, skulde det da ikke være så strengt nødvendig å be om alt dette.

900 Endelig lærer de om David og Urias og Batseba.

Men ikke et ord om Darwin.

905 Den fornuftstridige, den umoralske og uredelige «kristendoms-kunnskap», som påtvinges barnene i en alder da de er meget suggestible og intellektuelt vergeløse, den bærer frukt.

Forbudet mot å tenke bærer frukt.

910 Når barnene ikke får lov til å spørre om det, som interesserer dem, som de synes er underlig eller urimelig, - når deres spørsmål blir besvaret undvigende, tvetydig eller løgnaktig, - når deres åndelige arbeidskraft blir utnyttet til opplæring i et kunnskapsstoff, som de ikke har lov til å kritisere eller bearbeide på noen måte - så virker dette direkte og effektivt fordummende.

915 Barnene blir «fattige i ånden», de blir feige, søvnige, lydige - de blir kristne!

Dette bør gi anledning til eftertanke.

920 Men fremfor alt bør man ikke tillate sig å forsvare statskirken og religionsundervisningen med det resonnement, at man iallfall har kontroll over prestene, men ikke over lægpredikantene, og at frimenighetene vil ta overhånd, hvis statskirken opheves.

925 For det er ikke oss, som fører kontroll med prestene, det er prestene, som fører kontroll med oss og våre barn. Og hvis en ateist har respekt for sin forstand, kan

han ikke gå med på, at staten opretholder en embedsklasse hvis eneste
embedsplikt er å belyve folk - bare av frykt for at lægpredikantene skal lyve enda
vørre.

Ennu mindre kan en arbeider gå med på å utlevere sine barn til den kristelige
folkeskole, hvis eneste begripelige hensikt er å gjøre dem til åndelige gjellinger og
duknakkede slaver av det kapitalistiske system.

Den niende landeplage, som Gud sendte menneskene, var et tykt mørke. Det lå
over Egypten i tre dage.

Den tiende landeplage var et mørke, som bredte sig over hele Europa og
Amerika, og det har varet i 1900 år.

Og det kan være nok.

Kilde

Arnulf Øverland: "Tre foredrag til offentlig forargelse". Oslo 1933

Emneoversikt

Kristendom, Ytringsfrihet

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/kristendommen-den-tiende-landeplage>